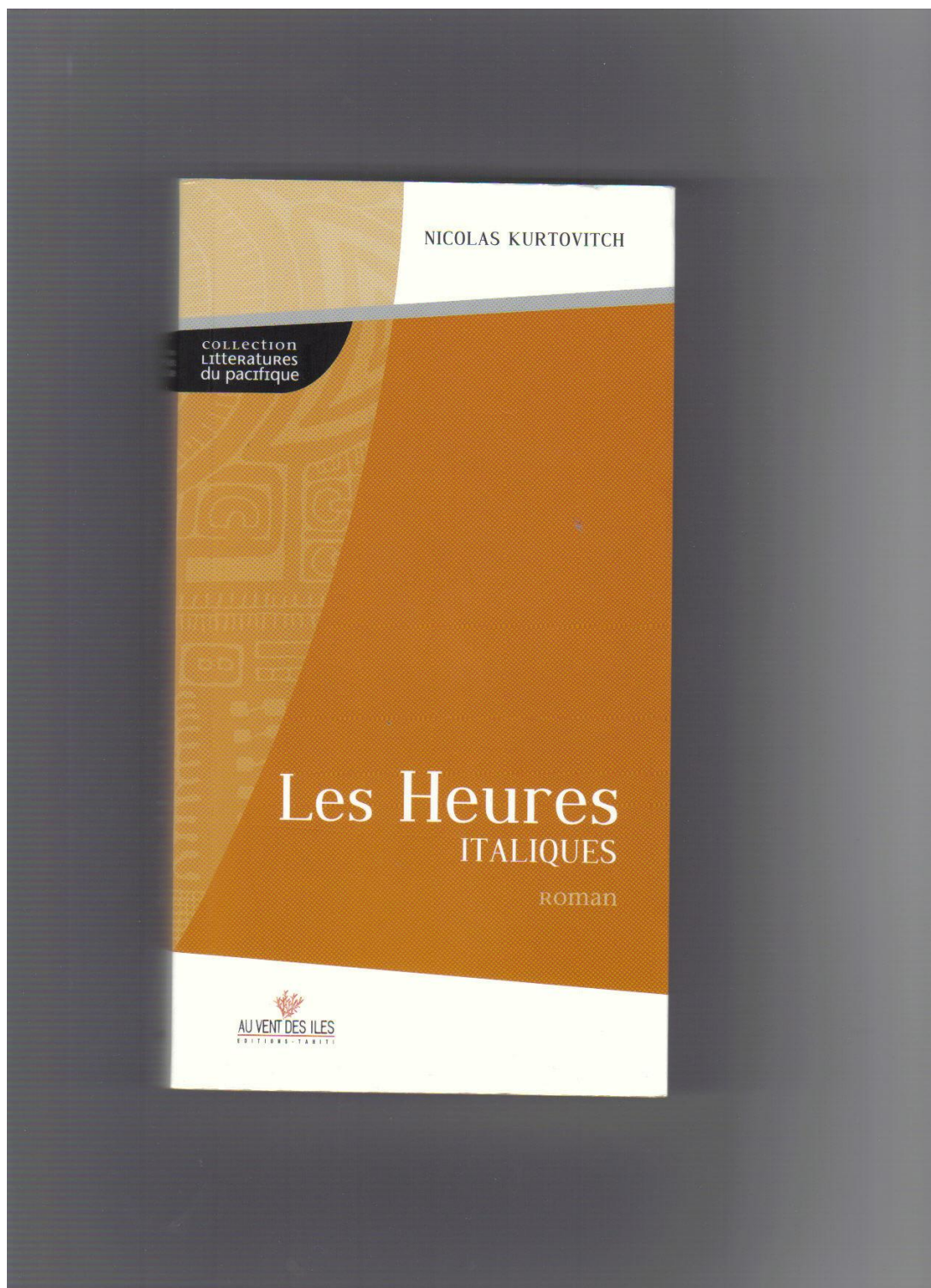

Nicolas – Slobodan Kurtovitch

**NOUMEA - SARAJEVO
- NOUMEA**

Naslov originala :

Sve srećne porodice se sastaju, a one
druge žive svaka za sebe.
Lav Tolstoj (Anna Karenjina)

GLAVA 1

Dok sam na vratu osjećao ostricu sablje, pomislio sam : “ Morao sam pokušati, stvarno sam morao pokušati da budem bolji čovjek “ Da bih bolji čovjek, za čim svi mi težimo da budemo, šta je trebalo uraditi dok je još bilo vrijeme ? Kakav bi ja čovjek bio danas ? Osjećajan, pažljiv prema svakome. Svakome pomoći, svakoga saslušati, onaj koji zna dati željeni odgovor, činiti ono što svi od tebe očekuju, pravica... Bez obzira što se hladni dodir metala sirio po čitavom mom tijelu, pokušavao sam, obraćajući pažnju da ne micem ni ramena ni tjemena, da razumijem šta se ovo desava na ovom malom ostrvu, jednom kamencicu na okeanu, jednoj konfeti u svemiru, i da predvidim šta će se dogoditi u narednih nekoliko minuta. Postati bolji čovjek ! To više nije moguće. Šta će sada biti ?

Nadao sam se da neću umrijeti, da neću biti ni ranjen, da me neće progutati blijeda noć koja polako pada, skoro kao po naredbi, kroz grane ognjenog drveta*, između debelih zelenih pupoljaka, najave budućeg cvijeta i radosti za nekoliko mjeseci, tamo u Februaru. Bilo je trave pod mojim stopalima, naspram kože, uz butine, osjećao sam, koncentrisani se, njihov zasiljeni vrh, one malo duže su pokušavale da se podvuku pod moju majicu. Neke su uspjele i to su one koje sam ja osjećao. Nisu mi smetale, naprotiv te travke su me opustale, predstavljale su mi skloniste, skoncentrisao sam se na njihovu prisutnost, na osjećaj laganog uboda u butinu, taj lagani svrab, u nekim drugim okolnostima bi brzo postao nepodnošljiv. Na taj način sam uspio da, na nekoliko trenutaka, zaboravim mjesto i okolnosti, potom jedan pokret, glas, krik, su me povratili u situaciju u kojoj sam se nalazio; situacija je opasna, i ja moram obraćati pažnju na svoje pokrete i na ono što ću reći.

Minuti su prolazili. Sati su prolazili. Više njih, mislim. Starac se još uvijek nalazio na centru fudbalskog igralista. Los teren, posut prijetecim kamencicima od sasusanih koralja, sa krivim dircima na dva kraja, postavljenih na otprilike propisanom odstojanju od sedam metara i jednom gredom iznad njih, koja ni u kojem slučaju nije bila pod pravim uglom, i sa prizemnim objektima okolo ; Igraliste na kojem nije bilo lako igrati, sa laganim usponom sa južnog gola prema sjevernom, sa svim tim koralnim kamencicima, posebno skoncentrisanim u centru kaznenog prostora. Los teren, ali je bio nas, gdje smo se naveče i nedjeljom zabavljali, stari i mladi. Ti srećni dani su sada daleko. Sumrak. Nakon svog tog vremena koje je prošlo, on je još uvijek bio na koljenima, ili je sjedio, ne sjećam se više, sa onom dvojicom što su nosili sjekire, glupi, arogantni, beskorisni, držeci se uspravno, jedan sa njegove desne, drugi sa lijeve strane, ponosni i jaki. Kao da su se smatrali budućim dželatima, toliko su se upinjali da tako izgledaju, ponosni i jaki, sa licima

iskrivljenim u grimasu, sto bi trebalo da znaci jaku koncentraciju, ili da prestavi ozbiljnost situacije. Niko nije mogao nista uciniti za njega, mogli smo se jedino nadati da se nijednom od ta dva imbecila, nece uciniti da su culi glas koji dolazi od nekog od clanova « narodnog suda », koji su sjedili na zemlji pored, pa da zada smrtonosni udarac starcu. Vrijeme je prolazilo tako polako, da sam u dokolici poceo postavljati pitanja : biti bolji, sta je moglo znaciti u mom proteklom zivotu ? Noc je polako padala i skoro niko nije prilmijetio da se mala grupa formirala oko mene i onoga sto je drzeci sablju, me prisiljavao, a da toga nije bio svjestan, da razmislim o mom proteklom zivotu. Bilo ih je mnogo, vjerujuci da se bore za pravednost, svi ti trabanti oko mene su isto mislili, bili su van svake kontrole, i svaki moj pogresan gest mogao je imati teske posledice, toliko su bili zeljni krvi, kao znak borbe, pobjede i svog ucesca u njoj. Nisam se micao, cekao sam, razmisljao sam i ponekad gledao u starca, koji me nije mogao vidjeti, i u masu, koja me isto tako nije mogla vidjeti, rasporedjena u grupice oko njega.

Petnaest godina, nakon onih trenutaka tokom kojih ideja da glupo umrem, zanemaren od svijetu, vise puta mi je dolazila u glavu, pomijesana sa kolebanjima kako biti bolji, kako dokuciti utopiju i biti pravican, pa ja sam zivo bice. Ali kakav sam ja sada ? Jesam li idealno osoba, sposobna da pruzi vise ljubavi i dobra kao nekad davno ? Jesam li odmjeren u mojim postupcima, uravnotezen u mojim odlukama, umjeren u mojim borbama, pazljiv kada primam i slusam kritike i savjete ? Da li sam onakav, kakav sam zelio, sto nisam postao bez stalnih naprezanja i pravilnih usmjerenja ? Da li sam uspio tokom ovih dvadeset pet godina, kada sam, tako izgleda, postao ugledan covjek, da tezim i dalje da budem jos bolji, kao sto sam sam sebi obecao ? Vjerujem da jesam. Ali nista nije definitivno ostvareno na ovom svijetu - ni na onom drugom, bar tako mislim. Barem sam pokusao. To dugujem mladicu koji sam bio tog dana. Tom Manuelu, na cijem se grlu vise dana nakon tog dogadjaja vidio trag sablje u obliku tanke crvenkaste linije. Kao prvo, pokusao sam da razumijem neke stvari, zasto ono sto desi, ostane zauvijek, kako se te stvari odvijaju i kuda nas to vodi ? U jednu stvar, koju sam znao i prije, sam jos i dan-danas siguran : Staza koja vodi cilju je sama taj cilj. Nemoze izmedu te dvije stvari biti neke velike razlike. Naprotiv postoji velika slicnost izmedu nacina da se postigne neki cilj i prirode samog cilja. Nacin na koji se gradi buducnost je sama buducnost, u to sam i dan danas ubijedjen.

Sunce je nestalo iza morske litice i reda kokosa koji stoje na njoj kao neka kruna. Niko nije obracao paznju, medjutim nagla promjena intenziteta svjetlosti, bacajuci sjenku na siroko ognjeno drvo i njegove debele grane prosirujuci se na krovove drvenih kucica razbacanih malo podalje, povecavalo je moju zabrinutost. Nisam mogao zamisliti povoljan ishod. Ovo sto preduzimaju ovi ljudi, ne predstavlja sigurno istu namjeru koja je povukla vise od tri stotine pobornika za nezavisnost da se okupe ispred skole, koja pripada svima. Skola se najmanje protivi planu emancipacije naroda pa i Kanaka. Svi ti borci za nezavisnost su dobro dosli u okrilje skole, pa i u ova nesigurna vremena kada se ne zna ni ko je ubijedjeni pobornik ni ko skriva zedj za osvetom i nasilnickim ponasanjem, a sve pod zastavom borbe za nezavisnost. Ovih nekoliko osoba koji su se nekako nasli oko mene, skrivali su me od njihovih drugova, tu su se nalazili bez nekih velikih ubjedjenja, niko ih nije mogao kontrolisati, i nisu podlijegali nicijim zapovijedima, osim svojim sopstvenim.

Postajalo mi je hladno. Bilo je vrijeme da se ova neukusna sala vec jednom završi. Bio sam daleko od toga da zamislim daljnji razvoj dogadjaja.

* Ognjeno drvo (Flamboyant -lat : delonix regia) ili Royal Poinciana je drvo sa spektakularnim crvenim cvjetovima, koje doseže visinu do 10 metara. Potice sa Madagaskara, a danas ga srećemo u citavom tropskom pojasu kao nezaobilazno drvo. (prim.prev.)

GLAVA 2

« Tisina, ona koju najviše volim, kad u 4 sata ujutro, nekad čak i ranije, zajedno sa zetom, koracamo kroz sumu gajaka* prema Parku zmajeva. To je tisina koju vi možda ne možete razumjeti, jer je to bučna tisina. Ali nema tu ljudske buke.

Nije da ja ne volim ljude, ne, ali ponekad mi je potrebna njihova odsutnost. Razumijete li vi to ? Ono sto cujemo koracajuci brzo i diskretno izmedju gajaka a i izmedju niaulisa** i ostalog mnogobrojnog drveca, saginjuci se da prodjemo ispod velikh grana, a sto najvise volimo cuti je buka koraka kada noga dotice zemlju. To je buka tapkanja i trenja. Tapkamo i gnjecimo iglice i opalo lisce, grumenje zemlje natopljene vodom, okresemo se o niske grane ramenima, ili laganim pokretom uklonimo neku granu, sto proizvdi tih zvuk koji niko ne cuje, a mi uocavamo svaki od tih zvukova, ta spoznaja me uzbudjuje i odusevljava. Vecina zivotinja jos uvijek spava, mi smo jedini budni, napredujemo bez rijeci, on me slijedi, ima povjerenja u mene, ne da ga je strah, nista nam se nece desiti u ovoj sumi, vec misli da ja znam sta radim, zna gdje idemo, ali mislim da ne zna zasto ga tjeram da ustaje tako rano. Ne moram mu sve objasnjavati, reci mu da ne moramo opraviti ogradu u 4 sata u jutru, mogli smo sacekati jos nekoliko sati, niti mu objasnjavati da ako osjeca isto uzbudjenje kao ja, da je to upravo zato jer je 4 sata ujutru. Dovoljno je intelegantan da to i sam shvati. Vidite, u to doba nema vjetra, nijedna grana se ne njise, nikakav drugi zvuk, osim nasih koraka, ne uznemirava nasa cula, on je iza mene i ja to znam, slusajuci, po cemu on koraca, da li kao ja izbjegava iglice niaulisa ; jer sada nije trenutak da se stvara ta posebna muzika, zbog te misteriozne harmonije, potrebno je jos nekoliko trenutaka sacuvati taj jedini, skoro metalni zvuk, suhog lisca koje se pretvara u prah pod nasim koracima. U svega nekoliko trenutaka umor od ranog ustajanja nestaje. Uzbudjen sam i te male ztvari me cine sretnim. To je zato Gospodine sudija, jer ja volim zivot i sto hocu jos da zivim i dugo da zivim. Ja nemam drugih ambicija, osim onaga da cinim najbolje sto mogu u svojoj svakodnevnicu, za moju porodicu, moju djecu, nikakvih drugih zelja osim da ostanem u simbiozi sa prirodom predjela i rijeke sa tim lijepim imenom - Moindah. Poznajem tamo svaku parcelu. To je nesto ogromno, preko hiljadu hektara ! Ali ja znam svaku parcelu. Od najranijeg djetinjstva, otkako sam prohodao, obisao sam je uzduz i poprijeko, pjeske, ali isto tako jasuci na konju i sa Dzipom. Znam kad je svaka grana raskosne mange*** slomljena, znam ko, kada i gdje je ostavio jelenove rogove, znam gdje i koji limun radja u martu, a gdje je drugi koji radja u septembru, znam zasto se sada nemozemo kupati u rijeci, zato sto je ona crvena, cesto – precesto, zasto zivot koji sam ja poznavao nece biti onaj kojeg ce znati moja djeca, a jos manje i njihova djeca, od kojih ce vecina ostati na Novoj Kaledoniji, ja znam sve o Moindah. Ja poznajem njenu proslost, sadasnjest kao i njenu buducnost. To je tako i ja tu nista ne mogu, nisam ja htio sve to nauciti i zapamtiti, to je tako doslo samo od sebe. Kao sto vi poznajete svoje dvoriste. Kao sto svako poznaje svoju kucu, tako i ja poznajem moje imanje. Tako, kada sam zacuo pucanj, znao sam tacno odakle dolazi i sta treba da uradim. Znao sam ko je to mogao pucati i ko to sigurno nije uradio. Znao sam da ti ljudi ni ovog puta nemaju sta raditi tamo gdje ja svaki dan ostavljam svoj znoj.

Nije tu bilo nikakve zasjede, jos manje hajke, zasto i zbog cega? Izlaz sa imanja, ima jedan jedini. Taj covjek izmislja, on ne zna ni ko sam ja, ni kako mi zivimo. Odvise je lahko konstrusati pricu, to skoro uvijek pali, ali ne ovog puta, ne. To se desilo ovako kako sam Vam ja rekao i kao sto Vam je rekao moj amidza malo prije mene. Ja nemam sta vise tu da dodam. Pitali ste me sta najvise volim u mom zivotu udaljenom od civilizacije, razmisljao sam i evo : Jutarnja tisina kad nas nekolicina diskretno seta negdje kroz Moindah.

* Gajak (Le Gaïac) je tropsko drvo sa braon drvetom izuzetno cvsto. Srece se pod imenom sveto drvo ili drvo zivota, jer ima znatna ljekovita svojstva te se koristi u farmaceutskoj industriji . Prosjecna visina mu je oko 15m.

** Niauli (Le Niaouli) je vrsta tropskog drveta koje dostize visinu 15 do 20m veoma aromaticno i porijeklom sa Nove Kaledonije. Upotrebljava se izradu ulja i u ljekovite svrhe, za probleme ORL.

*** Manga (La mangue) je tropsko voce. Ogromno stablo, porijeklom iz Indije i Burma gdje i danas raste kao divlje drvece. Oblik voca upleten u lisce tamno zelene boje predstavlja osnovu za motive kasmira.

GLAVA 3

« Pokusajte da da zamislite scenu, izuzetno je vazno : Negdje između pola devet i devet na vece, najkasnije, to znamo jer upravo u to vrijeme pred kraja dnevnika, a prije vecernjeg filma Daniel M... je gledao televiziju zajedno sa svojom zenom. Bila je tamna noc, bez mjesecine, sto je potvrdila i metereoloska sluzba, a kao sto to znaju sve kaledonijci koji zive van grada i za koje poznavanje mjesecinih luna se jednostavno podrazumijeva, zar ne ? Ne cuje se nikakav zvuk osim onog proizvedenog motorom automobila koji se krece u pravcu izlaza sa posjeda. Ima samo jedan jedini izlaz, Daniel M... nam je to malocas potvrdio, a to je veoma vazno ; znao je kuda moraju izaci oni koji su malocas pucali. On se nalazi na vratnici, on cuje jedino motor od automobila, neka manja kola, idu uzbrdo i jasno se razaznaje da motor trpi. U tom autu su ljudi, ali Daniel M... ne zna koliko ih je, jedino sto zna je da ima najmanje jedna puska u tom autu. Upravo je pucanj iz te puske, dok je mirno sa svojom zenom gledao film na televiziji, ga je natjerao da izađe napolje, da be se tako nasao bas na tom mjestu, na ulazu u svoj posjed, onde gdje se nocni posjetoci moraju zaustaviti. Nije imao pojma o broju lovaca, pardon – lovokradica, jer kako ih drugacije nazvati, a kao takve ih je smatrao Daniel M... i on iz iskustva zna da lovokradice nikad ne idu sami, ili izuzetno rijetko, narocito kada se radi o ubistvu nekog jelena, utoliko prije ako se radi o govecetu ili pak kravi. Hocu da vam docaram, dame i gospode porotnici, sta je mogao osjecati ovaj covjek u tom trenutku : umor i strah. Osjecaj straha sigurno dominira u tim trenutcima, strah i neizvjesnost. Ono sto odvaja jedan osjecaj od onog drugog je veoma vazno, narocito u tim trenutcima. Ako ne prihvatamo cinjenicu, da su emocije u korijenu tragicnih dogadjaja koji su se desili te noci, necemo moci razumjeti sta se desilo, a u tom slucaju ne mozemo pravilno presuditi. To sto se desilo, nakon sto je cuo da kola sa krivolovcima priblizavaju, bilo je rezultat straha, koji je sve diktirao, ukocenosti koja se podrazumijeva u tim trenutcima, nerazumijevanju i pogresnim zakljuccima kojima ona vodi. Sve zatim se desilo u nekoliko trenutaka: kratki i brzi pokreti, bez razmisljanja, bez ikakave mogucnosti dijaloga ; Pokusajte da zamislite mjesto, između ulaza na posjed, na nakoliko metara od ceste, u potpuno tamnoj noci, gdje je jedinu svjetlost predstavljala dzepna lampa. Nema nijednog drveta, jedino neko zbunje, usamljenost tih ljudi, koji znaju da su u krivu, onaj drugi, sam, bez obzira sto je njegov ocuh bio tu, on je ipak sam, jer jedini je on koji u svojoj kuci odlucuje. E takvim su ga svi smatrali te noci.

U sudnici, i sudija je sam, ali ono sto je odlucujece je da porota ima jasnu situaciju, da ne dopusti da na nju utici interpretacije i konstrukcije advokata. Da i oni osjecaju strah, noc, izoliranost, nesigurnost, ali isto tako i srdzbu koju je osjecao te noci Daniel M...

“ O moj bože, ucini da ovi jadni ljudi, koji sve ovo moraju slusati, a primorani su da donesu pravednu odluku, dobro razumiju ono sto hocu da kazem, da stvarno osjecaju taj isti strah. Njihova jedina mogucnost je da prihvate svoj sopstveni strah, da priznaju da i njihovim bicem ovlada strahr, ponekad, ... , cesto, kao i sa mnom, kao i sa svima nama, u trenutcima kada imamo osjecaj da smo napusteni od onih koji trebaju da tu budu, da zastite, da primijene zakon, osnovne zakone svakodnevnog ponasanja.

Jos jedanput se obratio porotnicima. Govorio im je, a da nijednom nije pogledao ni Daniela M..., niti jednog advokata. To se desavalo izmedju njega i porote, to je to linija kojom je htio da tece informacija. Lijep i elegantan covjek, zna kako se ponasati, bez arogancije kakva bi se mogla ocekivati obzirom na njegovu zvanje. Jednostavan covjek, koji nema obicaja da pravi efekte, da pravi vjesto smisljene pauze, niti da kaze porotnicima sta treba da misle, ili pak da misli umjesto njih. On ih postuje i sazaljeva istovremeno. Ono sto on hoce, je da mu oni vjeruju, tako da ce biti manje osjetljivi na govore advokata. On dobro poznaje odnose snaga, koordinaciju jednih sa drugima, bez obzira sto su jedni puno brojniji. Taj covjek vjeruje u pravdu izrecenu od strane ljudi koji su se ovdje sastali u tu svrhu, kad im se pomaze, a njegova uloga je da im pomogne.

« Sjetimo se, kad nas je zadnji put bilo strah, kako smo reagirali ? Kako smo shvatili svu tu situaciju, jesmo li sve dobro culi ? Zvuke, glasove, da li smo tacno razlucili znacenje izrecenog ? Jesmo li imali vremena da razmislimo, da dobro “izvagamo za i protiv”. Ucinimo samo mali napor! budimo iskreni, da li smo imali onakav refleks kakav smo trebali imati? Da li smo bili potpuno pri sebi, reagirali odmjereno i uravnotezeno, onako kako bi reagirali u nekim normalnim prilikama? Treba da odgovorite sami sebi na ova pitanja, kao i na ostala, pa da vam bude jasna situacija koja je dovela do tragedije, tek tada ce vam biti moguće da osjetite kontekst i da razumijete da li se radi o promisljenom aktu, ili o slucajnosti sa teskim posljedicama razaznajuci ko je odgovoran za tu slucajnost, jer cak i kada se radi o slucajnosti, treba razluciti ko je odgovoran i da taj treba da odgovara. Ja sam sudija i pokusavam da vas usmjerim u vasim razmisljanjima i u potpunom rasvijetljavanju ovog slucaja. Na vama je da nam saopstite rezultate vasih ubjedjenja.”

“ Govoriti o zamci je apsurdno, govoriti o hajci na covjeka nema nikakvog smisla, to je previse, to je neistinito, ali nema nikakvih sansi da porota prihvati tako predocene dogadjaje. Daniel M... se dobro izrazava. Ubjedjen sam u njegovu nevinost, barem u nepostojanje namjere da ucini zlo, ubijedjen sam da nije bilo predumisljaja, ni u jednom trenutku nije mislio da upotrijebi pusku, da je skine sa zida je bio refleks rancera, vjerujem da ovdje mnogi razumiju o cemu se radi. Miran je, glas mu ne podrhtava, koristi jednostavne i precizne rijeci, ne ostavlja puno prostora manipulacijama, njegov opis dogadjaja se namece kao jedini moguc realan.

Medjutim, proces ce biti dug, predug, da li ce oni izdrzati nakon tri, mozda cetiri dana. Njihova zelja da se jednom završi s'tim, zelja da odu svojim kucama, njihova nestrpljivost ? Ne znam, ni u jednog od njih nisam siguran. Stariji ce znati sacekati, mladji – sumljam. To je najvaznije : da ostanu pazljivi, da se ne zaleti na prvu verziju dogadjaja, predstavljenu kao jedinu mogucu i vec unaprijed pripremljenu od strane opsteg misljenja, vjesto konstruisani, sa ponekim logicnim dogadjajima tako da se namece kao istinita. Treba im omoguciti da dobro cuju, da se svaka rijec ureze u memoriju, ponekad ostaviti mjesta tisini ; potom se razvija misljenje, osjecaj, neka vrsta intimnosti sa situacijom, mjesto i vrijeme, djela. Steci ce verziju najblizu istini, takvu kaku jos niko nije dosegao. Strpljenje je neophodno i molim boga da ga imadnu dovoljno »

GLAVA 4

Roger vozio pazljivo. To je sve tako u njegovom temperamentu, da ide polako, vozi, hoda, sve jednako, ni hitnje, ni naglih pokreta, ni loseg raspoloženja, sve umjereno. Da bi stigao do suda da uzme Manuela, da bi ga odvezao na njegov

telefonski sa Sarajevom, odlucio je da prodje « istocnom zaobilaznicom ». Zelio je da osjeti miris ustajale vode i mulja od mokrog drveca ; More se povuklo i otkrilo obalu na sirini od preko stotinu metara, izlagajuci suncu sve mirise,koje ribari tako dobro poznaju, iscekivanje, vrijeme koje tako polako odmice, da ribar koji se tu smjestio, moze povjerovati da je odsjecen od ljudi. Moueaou (Muau) sjedi na mjestu suvozaca. On i Roger su prve komsije. Njihove kuce razdvaja mali travnjak, koji se rijetko kad pokosi, s vremena na vrijeme jedan ili drugi prodju sa kosilicom. Roger, uskoro ce mu cetrdeset godina , pustao je mladjega da gura kosilicu, zadovoljavajuci se da ga gleda i da uziva gledajuci kako ovaj vjesto rukuje kosilicom. Cuvsu da se motor upalio, Muau je izasao na zadnja vrata, ona koja vode iz kuhinje, izasao je na stazu i dao kratak znak komsiji da se zaustavi. Sjeo je u kola a da nije bilo potreba da bilo sta pita vozaca.

Roger ga je gledao dok se smjestio na sjediste, nista ne rekavsi.

- Gdje idemo ? zapitao ga je Muau.

- Da uzmemo Manuela u sudu.

- Jos uvijek taj proces, dokle su dosli danas ?

- Njegov amidza treba po prvi put da svjedoci. Isto tako i sudija treba da napravi sintezu.

- Cega ?

- Neznam tacno, cinjenica, pretpostavljam.

- I poslije?

- Poslije, ga vodimo kuci, da bi stigao na onaj njegov telefonski sa Evropom;

- Stvarno ce da ide? Nisam drugo ni ocekivao od njega.

Kroz otvoren prozor morski vjetar ispuni unutrašnjost kola. Muau duboko udahnu zrak.

- Volim ovako kad mi more ispuni pluca u jednom udisaju.

Zacutali su. Roger ubaci kasetu Richarda Thomsona u kasetofon. Kilometri su prolazili, udaljili su se od obale. Prolazili su iza siroke zone luckih dokova. Dokovi su zatvoreni, neki su vec zatvoreni godinama, drugi samo privremeno i oni ce uskoro ponovo otvoriti kad industrijska aktivnost se popne na obecani nivo, iscekivani, zeljeni, beznadezno nadani od strane politicara trenutno na vlasti, kao dokaz njihove ostroumnosti kojom se oni dice. Nakon dokova nailaze parkinzi puni novih automobila koji cekaju da budu isporuceni, luksuznih Mercedesi, Volvo, Nissani i Porsche. Nakon ogromnog servisa za kamione Mercedes, kola su se ugurala u seriju stambenih kvartova sa kucama gradjenim sto na sat, bez pazljive upotrebe viska i lazer vage nakon svakog reda cigli tj blokova, i sve to prije nego sto se ploca osusi kako treba.

- Treba barem tri sedmice prije nego se pocne zidati ; Najmanje tri sedmice da se ploca osusi. To mi je Soero rekao. Njemu mozes vjerovati.

- To se i ti interesujes za zidarstvo ?

- Po malo.

- Nisam znao. Citao sam, kada sam cuo da si otisao. Slusaj ; tri japaska pjesnika koje najvise volim : Basho, Buzon i Takuboku. Oduvijek ih citam, jos iz gimnazijskih dana. Nas prof istorije i geografije uopste nije znao da predaje istoriju po knjigama, ali je poznavao poeziju. Bilo bi mu puno bolje da bude profesor poezije. Znam da ne postoji, ali... Na casovima, poezija ga ponese i tek tada njegova predavanja postanu interesantna. Istorija i geografija kroz literaturu, poeziju i slikarstvo, medjunarodni odnosi u ogledalu filozofskih razmjena i vrhova Himalaja ! Stvarno sam uživao, podrhtavao od uzbuđenja, vibrirao sam citavim tijelom i dusom,

kao da sam napokon nasao toliko ocekivani nacin izrazavanja koji mi odgovara. Kao da se radilo o novom jeziku rezervisanom za ljubitelje, e pa ja sam bio jedan od njih. Otvarao je nove vidike na nacin koji mi je odgovarao. Vise puta sam isao kod njega kuci, imao je puno knjiga. Kineska i Japanska djela, Zen i Tao, oni su slijedili jedan drugoga u umjetnickom smislu, susretali se, razmjenjivali stilove, da bi se na kraju spojili u jedno. Jednoga dana sam posao od njega sa vise knjiga pod pazuhom, to ti je poklon od mene, rece mi ». « Hvala dragi prijatelju, one su uvijek uz mene, negdje izmedju srca i nekog coska u mojoj kucici, uvijek blizu mog notesa ».

- Kakve to veze ima sa zidarstvom ?

- Nikakve, eto nako samo pricam. Sero je dobar majstor, zar ne?

- On je zidar, ali isto tako i preduzamac. Stara skola, radi polako, ali ono sto on napravi – to ce trajati, ha ?

Deset minuta kasnije stigli su pred podnozje uzvisenja gdje su smjeste ne zgrade suda. Tri zgrade, dvije dogradjene nakon djelimicnog rusenja, prouzrokovanog postavljanjem prirucne bombe prije nekih dvadesetak godina, i treca skroz nova.

- Sacekacemo Manuela ovdje, ili treba da se penjemo ?

- Ja cu ostati u kolima, a ti se popni gore da ga potrzis.

Muau nista ne rece. Otvorio je vrata i i izbacio svoje ogromno tijelo napolje ne progovorivsi ni rijeci.

Manuel je cekao naslonjen na stablo velikog bora, nekoliko metara od ulaza. Kad je primijetio svog prijatelja, napustio je debelu hladovinu bora i posao mu u susret.

- Hajde, ola su dolje.

- Zdravo Muau.

Manuel je sjeo na prednje sjedste do vozaca, Muau pozadi, rasirivsi se sto je vise mogao. Njegove dugacke noge je uvijek komplikovano smjestiti u kola.

- Manuel, kako je bilo Sarajevo ?

Manuel nije odmah odgovorio, proslo je nekoliko trenutaka, tisinu je remetio jedino vjetar, koji je ulazio kroz otvorene prozore.

- Ima otad dvadeset pet godina. Bio sam puno mladji.

- Ipak reci.

- Vjetrovito i hladno, ali bez snijega. Ili mislim da je bilo malo snijega, tezak i prljav snijeg nabacan oko podnozja drveca. Nesto tako.

- Ovog puta nece biti tako.

- I ja mislim tako. Rekonstrukcija je pocela, ali moji su i dalje na istoj adresi: Kralja Tvrtka. Nije daleko od starog grada, a nije daleko ni od stanice.

Muau se obratio Rogeru koji je vozio:

- U kol'ko sati je taj telefonski?

- 16 sati, po njihovom je 7 u jutru.

- 16 sati kod nas, 7 u jutru kod njih, pa to je k'o u Francuskoj.

- Znas li da li bi ono voljeli da dodjes, da ih vidis ?

- Da, a i u svakom slucaju ja cu da idem. Bilo sta da mi kazu, ja idem. Camille ne moze da ide, steta, ovo je jedinstvena prilika.

- Koje putovanje !

Zavladala je tisina, koja je trajala citavu minutu, vrijeme da prodju pored stare kolonijalne kasarne, pa da se izvuku na vrh brdasca, odakle puca pogled na ogromni industrijski kompleks izgradjen na zemlji otetoj od mora, prije nesto malo vise od sto godina, pa postepeno sa sirenjem tvornice Doniambo, neka vrsta metalog otoka, zagadjujuci atmosferu Noumée sa isparavanjem sumpora , i .....

Manuel je pricao, od kako je to Muau zatražio, Pricao je o onom Sarajevu koje je on znao, iz nekog drugog vremena. Nije nikoga posebno gledao, njegove oci su isle od Rogera, koji je vozio do Muaua koji se otegao pozadi, skoro da je lezao. Pricao je o svom dolasku na stanicu nakon napornog dana, nosen nekim posebnim entizijazmom, kako je osjetio je da ga je obuhvatilo neko ushicenje, kao da ce napokon upoznati i drugu stranu svijeta.

- « Dvadeset milona Tita », to smo mi svi, sasula mi je u lice jedna od mojih mnogobrojnih rodica, kada sam je pitao kako ce Jugoslavija nadživjeti Marsala. Velida me je pozvala na kafu, i kada sam je sreo nije bila sama. Njen momak je tuzno izgledao, kao da ga je bilo strah, bio je vise spustenih ociju, jedva da se usudjivao da me pogleda. Pitao sam se zasto. Velida je govorila Francuski, a on ni jedne jedine rijeci. « Plasi se tebe » rece mi. Kako me se on moze plasiti, pa ja ga uopste ne poznajem ? On je katolik, objasnila mi je. Svi nasi u Sarajevu su bili muslimani, prije komunizma. Mladi, u to doba nisu uopste razmisljali o religiji, ali, ali njihovi roditelji, bez obzira na « dialekticki materijalizam » i iskreno pristupanje SKJ-u... Jadnik, mislio je, posto sam ja bio Velidin daidza, da cu ga otjerati u neku stvar.

Nakon evociranja tih uspomena Manuel se usutio. Gledao je kroz prozor defile mnogobrojnog drveca, pomislio je kako je oduvijek volio tu sumu, koja se uzdizala neposredno iz blata, prakticno neprohodna, cuvala je sve svoje tajne. Roger nije stavio drugu kasetu nakon Pentangle, ocaravajući album « Razmisljanja ». Kad bi se malo zaustavili, pomislio je Manuel, mogli bi cuti glasove morskih rakova u blatu.

- Dvadeset miliona Tita su zakrvili, dobar dan tugo ! Muau je razbio tisinu tom jednostavnom recenicom, koja je rezimirala svu spiralu zla, koju su upoznali narodi Balkana.

Muau je bio jedna od onih osoba koja zna slusati. Svaku recenicu je duboko primao k srcu. Manuelova tuga mu je bila nepodnosljiva, trebalo ga je udaljiti, poslati ga na neko udaljeno mjesto, sa kojeg se ne bi mogao zadugo vratiti. Do prije dvije godine, Muau je jos zivio u Evropi, završavajući dugotrajni boravak u avijaciji, kao neletacko osoblje. Po povratku, nastanio se u Nouméi, obnovio je svoja stara prijateljstva, medju kojima Roger i Manuel, ali tu su jos Kaua i jedna djevojka sa ostrva Vanuatu, Lolita, profesorica matematike u najuglednijoj drzavnoj gimnaziji. Mogao je lako da nadje posao u nekoj od mnogobrojnih administracija, koje su nicale kao pecurke poslije kise. One traju onoliko, koliko i politicko raspolozenje koje ih je osnovalo, a ono sto one stvore, je tako rijetko i nepredvidivo, tako da se krajem svake sedmice iznenadimo, kao da se vrijeme zaustavilo na nekoliko sati. Lolita bi time bila odusevljena, medjutim Muau je odlucio da postane pisac, i njihova ljubavna veza je trajala, koliko i vrijeme potrebno da se procita desetak rukoveti, koje je on napisao u cast njihovog ponovnog susreta. Da bi prezivio, zaposljavao se na sedmicu ili na mjesec dana, na nekom od mnogobrojnih gradilista, pocetih nakon gradjevinskog buma. Do sada je jedino objavio kratku zbirku novela, sto je bilo dobro za pocetak, kao sto su to potvrdili Roger i Manuel. Naglasio im je da se radi o starim tekstovima, ali da trenutno radi na necemu puno vaznijem. Njegova sljedeca knjiga ce obradivati « Umor » « To me toliko iscrpljuje da kad je završim, necu vise imati snage da pisem » izjavio je kao iz pozadine, dok ga je Manuel, koji je vec završio sa Sarajevom, gledao kako zatvara svoj crni notes, od kojeg se ovaj vrlo rijetko odvajao, i stavio u ga zadnji dzep od farmerica. « Pisati, to je nacin zivljenja », objasnjavao je Muau, « mnogo je vaznije da zivim skladu sa mojim nacinom zivota, nego u porodici koja od mene zahtjeva efikasnost a malo potom i rentabilnost ».

« Raditi na gradilistu, to nije moje zanimanje, to je samo način da se zaradi dovoljno para, ali nema sansi da ja upadnem u zamku robstva. Moj razum ne može da se angazuje oko nekakvog dosijea, koji na kraju krajeva, ima samo za cilj da zaposjedne moje tijelo i moju dušu sa funkcionisanjem neke tvornice. Pa nismo mi na ovoj zemlji da radimo za masinom, zar ne prijatelji moji ? Biti pisac mi ostavlja mogućnost da budem nešto drugo, ne znam šta, ali naci ću jednog dana ».

Nije bilo sigurno da su Manuel i Roger, kao ni ostali zajednicki im prijatelji, u potpunosti razumiju o čemu on govori, ni o kakvom ropstvu se tu radi. Bio im je prijatelj, voljeli su ga, i to je bilo dovoljno da ga prihvate onakvog kakav jeste.

Kola su presla na makadamsku cestu, prelazeci preko mostica iznad nekog presusenog vodenog toka, Roger se trudio da uspori i da izbjegne mnogobrojne rupe, koje kao da je neko posijao svako pet-šest metara. Tako prislan miris vlažne trave je ispunio unutrašnjost automobila za svega nekoliko sekundi, Manuel i Muau su razmijenili olaksavajuće poglede. Naime njihovo djetinjstvo je bilo ispunjeno tim odorom. Kao djeca prokopavali su tunele kroz gusto sibilje natopljeno blatom koje je okruživalo lokalni stadion. Nakon kise, a i isto tako zbog pokvasene prasine, taj teski miris, možda malo zagusljiv ali tako drag, dolazio je sa svake strane. U ta doba o tome nisu razmisljali, tek sada, kada su prestali trcati kroz tu ludu travu, shvatili su koliko su voljeli i koliko još uvijek vole tu ocaravajuću zagusljivost. Kako su napredovali zemljanom cestom, sa jedne i sa druge strane, kuće su postajale sve rjeđe, i dok su postepeno ulazili u široku dolinu, vrtovi su postajali veći i bolje uredjivani, sa zasadjenim drvećem od raznog voca - mandarina, narandži, limuna i raznih drugih vrsta doslih sa dalekog istoka. Vlasnici u ovim kvartovima nisu bili siromasni, ali su imali skromna primanja. Vecina njih je kupila plac i napravila kucu odavno, u doba kada je još bilo moguće za mladi par da se postane vlasnik. Vocke su nezaobilazni dodatak kucama i Manuelovi roditelji nisu tu bili izuzetak. Kuća se pojavila iza debelih grana pamplumusa.

- Drago mi je da vidim napokon tvoje roditelje ; rece Roger
- Zao mi je, ali neki drugi put, otisli su u brda kod prijatelja ; odgovori Manuel
- Kod Louis i Yambé, doda Muau.

Manuel i Camille su imali svoju kucu, odmah tu do Manuelovih roditelja, pored samog potoka, gdje je bilo vode samo nakon jake kise.

- A Camille ? zapita Muau

Manuel im objasni da ni ona nije tu, ali da će svi ici da je sretnu naveće. Ona veceras ne radi, tako da mogu svi malo posjediti, « nakon dužeg vremena », dodao je.

Roger i Muau su ostavili Manuela sa njegovim telefonskim, da bi malo prohodali kroz drvorede od limuna, banana i mangue. Otac ili majka, vjerovatno majka, je voljela vrtlarstvo i to se vidilo. Sve je dobro raslo, grane su se savijale od plodova, duž citave ograde je bilo zasadjeno cvijeće, koje se pridrzavale tri reda celicne zice razapete izmedju dva mala stabla gayaka, a i trava je brzo rasla. Oko kuće u kojoj su stanovali Camille i Manuel, skroz sa zadnje strane posjeda, slobodni prostor se suzavao zbog konfiguracije terena i jedne ogromne stijene koju je tu stavila neka davna vulkanska aktivnost. Stigavsi do te prirodne granice, sjeli su za mali vrtni sto. Muau je izvadio notes iz dzepa i nešto je zapisivao. Prijatelj ga je gledao kako pise i primijeti da je ovaj bio na zadnjoj stranici svog notesa, i uskoro će morati uzeti novi, ali on je svojim sitnim i zbijenim slovima nešto zapisivao kao da su mu to bili zadnji listovi, ipak mu je ostavilo nadu da završi svoju misao. Ta njegova pisanija nije bila nikakva tajna, s vremena na vrijeme im je citao, najcesće Camille,

jer je jedino ona komentarisala i davala svoje misljenje. Oni su cesto raspravljali o literaturi. Muau je to cijenio, mada je to bila obicna razmjena misljenja, za njega neophodna. To mu je pomagalo, ima neko ko ga slijedi na njegovom literalnom putu ; Cak i ako je ona jedini citalac, to mu je bilo dovoljno. Camille bi predlagala neke male modifikacije, nastavke onoga sto joj je citao, ali, « Pobogu kad ces vec nesto objaviti » ? sasula mu je na kraju. Muau je na to odgovorio kroz smijeh : »U skoro, u skoro », sto uopste nije bilo sigurno.

Neophodno je poznavati sadrzaj tih crnih notesa, ako zelimo razumjeti zasto je, nakon nekoliko sedmica, Muau potpuno nestao, lutajuci sto je mogao dalje od Noumée, u nekom udaljenom ribarskom selu, skroz na sjeveru Velikog Ostrva.

GLAVA 5

U kafanu se ulazilo kroz uska staklena vrata, da bi se potom sislo niz jednu stepenicu i uslo u salu. Sto je sa desne strane, gledajuci od ulaza, uvijek isti, cetvrtasti, sa dvije case. Jedna je prazna, a druga puna neke providne tecnosti, staklo je previse debelo, a casa pre-mala da bi bila za vodu. Poslijepodnevna svjetlost je preplavila prostoriju, kada je Manuel usao u salu. Sjeo je za cetvrtasti sto, bez ijedne rijeci, cak i ne pozdravivsi starca koji je tu sjedio. Starac mu je napravio pokret rukom da nista ne kaze, da samo slusa. Ispraznio je casu koju je drzao u ruci i spusto je do one vec prazne. Njegov pogled se zaustavi na prozorskom staklu, ili mozda na luci pretrpanoj kontejnerima i rece :

Trinaest mi je godina, oko mene, otac, majka, tetke, amidze. Ali kao da nema nikoga ! Niko od njih, bar tu okupljenih, ne zna da ja imam snagu covjeka od cetrdest godina. Mozda dedo.../...

Dvadestak minuta kasnije, vlasnik kafane se priblizi dvojici ljudi, sagnu se iznad Manuela i rece :

- Smeta li Vam on ?
- Ko ?
- Ovaj stari. Vama se obraca, zar ne?
- Da.

Ne prekidajuci da prica, spustio je minijaturnu soljicu kafe ispred starca, i jednu drugu ispred Manuela.

- Prica Vam svoju zivotnu pricu. U stvari jednu od njih, jer on ih ima na pretek. Vama, mora da Vam je pricao onu o djecaku koji se smatrao odraslim, koji je hodao po svijetu i kome je djed pricao o dozivljajima D'Artagnana. Kladam se da ne zna ni ko je bio D'Artagnan.

- A Vi, znate li Vi?

- Ja, ne, ali ja je ne pricam. Dobro, najvaznije je da Vam ne dosadjuje, u protivnom rekao bih mu da Vas ostavi na miru, on moze promijeniti sto. Znajte da nije nikome dosadjivao, i niko se nije zalio na njega.

- On je moj daidza, i ja sam sjeo za njegov sto.

Kafana je mala, pet sest stolova, sank, iza kojeg je ogledalo, koje uvijek blista od cistoce, desetak barskih stolica, nema terase. Prozor, veliki kao izlog, omogucavao je svjetlosti da prodre unutar u velikim kolicinama. Posmatrajuci kroz prozor, na nekih pedesetak metara se jasno razaznaje luka sa svojim dizalicama. Dokovi su se nastavljali prema sjeveru, sve do tvornice za preradu nikla. Malo blize, prema jugu, zgrada bez zidova, sa krovom od plavih crijepova, pijaca na kojoj se prodavalo voce, povrce i naravno riba, vrvi od svijeta do jedan poslije podne, svakim danom osim ponedjeljka, kada se svijet pocne polako razilaziti, pa se na kraju pijaca

zatvori. Preko dana sala je okupana u svjetlosti, zbog sunca koje do zalaska udara u prozor, ali kada ono zadje, za nekoliko minuta zavlada mrak. Vlasnik ne voli vjestacku svjetlost, i kada bi mogao ostavio bi samo sijalice iznad bara, za rasvjetu citave prostorije, tako da kada je u pitanju rasveta – strogi minimum. Naravno, nema halogenih svjetiljki. Daidza obicno sjedne za sto prema prozoru, malo sa strane, pije, pusi, gleda sta se radi napolju, skoro nezainteresirano, a u stvari on ocekuje svoj brod.

- Nisam znao da ima necaka, niti da uopste ima familije.

- E, sada snate.

Vlasnik se udaljio. Nije bio los covjek, inace ne bi mogao trpiti daidzu. On dolazi svaki dan, pije i gleda kroz prozor. Rijetko donese nesta da cita ; Dnevne novine, nikada danasnje, ponekad neku knjigu, nikada nedeljnike, kao da se radi o necemu potpuno stranom njegovom nacinu razmisljanja. Mozda razmisljanjima iz nekog drugog vremena. Cesto se napije. Vlasnik misli da on ponekad bunca.

- Hajdemo, Yashare, idemo kuci.

- Ici ce mo, ici ce mo decko. Ovdje niko nista ne razumije : Bas nista. Moj brod ce doci po mene. Obici ce mo sve otoke. Mélanésie, Polinésie, Micronésie, sve, Rabaul, Santa Cruz, Vanikoro... i tebe cu povesti , mali ?!

- Zntes da nema nista od toga.

- Ti si k'o i ostali, nista ne razumijes.

- Razmijemem ja Vas, ali ja imam jos puno posla.

- Sta ? Sta ima vaznije od toga da se vratis u proslost i da saznas odakle potices ? Mozes li mi to reci ?

- Ali svi ti otoci nemaju nikakve veze sa Vama i Vasom prosloscu.

- Ma sta ti znas ? Ti si k'o i ostali, kazem ti. Mislis da ja buncam, da sam ja jedan obicni pjano. Ja imam svoju proslost i odlucio sam da ona nije nigdje drugo nego bas ovdje. Ja odlucujem o svojoj proslosti isto toliko koliko i o sadasnosti. Moj zivot ima onaj pravac koji ja odredim. Bez obzira je li to sada ili prije cetrdeset godina. Ti nista ne razumijes, moja proslost meni i samo meni pripada, ja sa njom raspolazem onako kako ja hocu. Mali, ne mozes ti to razumjeti ? Pretesko je to za tebe ?

- Vi ste zivjeli negdje drugdje, daleko odavde.

- Ne ! To je tako kako ti ja kazem i nikako drugacije ! nicija zivotna prica nije prica moga zivota i niko ti je ne moze ispricati. Ne govorim ti ja o dozivljajima. Mo zivot je ono sto ja hocu da bude.

- Previše mjesta za izmisljotine.

- U mom zivotu nema izmisljotina.

- Idemo li ?

- Ne, jos po jednu. Molim te, barem to mozes uciniti za mene, izgubiti desetak minuta sa ovim stacem.

- Yashare, Vi niste starac.

- Znam da nisam star. Buncam, ha?

- Dosta je vise. Jos tu jednu casu i onda idemo.

- Svi vi ; Svi ste vi isti. Samo je Milena nesto vrijedila. Ona je znala slusati.

- Ko je Milena ? Prvi put mi govorite o njoj.

- Nije to tvoje da znas. Ona zna da je ispravno ono sto ja radim. Ne postavljaj mi vise ta pitanja, dosadan si vise s tim. Tamo proslost vise ne postoji.

- Idem tamo iduce sedmice.

- Kazem ti, podji sa mnom.

- Brod nikad nece doci.

- Suti budalo.
- Yashare ! Ne pricajte svasta.
- Ostavi me na miru. Vraticu se kuci sam – pjeske.
- Sat hoda ?!
- Pa sta onda ? Sta ti mislis ? Da ja nisam nikad pjesacio. Igman ? Kaze li ti to sta ?

- Naravno.
- E onda znas da ja mogu pjesaciti vise od jednog sata, vise od jednog dana, sedmicu ako je potrebno, mi smo to ucinili, mi, ostali nisu.

- Yashare, sve ste pobrkao, nisi ti bio sa onima koji su presli Igmanski Mars.
- Suti balavce ! Suti da te ne sastavim jednom.

I prije nego sto je izgovorio ove zadnje rijeci, starac je jasno pokazao da nema ni namjeru ni snage da pretvori svoju prijjetnju u djelo. Vrlo dobro je znao da rijeci cesto imaju vecu snagu nego djela.

- Previše ste popili.
- U pravu si, popio sam. Tako je bolje, nema nikoga da me zajebava.
- Odoh ja.
- Tako i treba. Ti nisi u stanju da me sacekas deset minuta.
- Cekam Vas...
- Brzo cu ja.

Bilo mu je potrebno nekoliko minuta da isprazni casu vina, potom su obadvajica otisli. Svo vrijeme puta, prvo pjeske, potom kolima, nisu razmijenili niti jednu jedinu rijec. Prije nego sto ce izaci iz auta, Yashar rece Manuelu.

- Dodji sutra po mene, na isto mjesto, znas. Da mi, kazes sta je bilo na sudu, ja mnogo volim tog momka, znas.

- Doci cu sutra u isto ovo vrijeme. Imacemo dovoljno vremena da popricamo.
- Bolje ce biti da dodjes malo kasnije.
- Daidza.

- Sine. Nakon duze sutnje je odgovorio starac, gledajuci preko krova automobila na ulaz u svoju zgradu, koji je bio okruzen kontejnerima za smece, sa svih strana.

- Odlazim iduce sedmice, rece Manuel, ako ima bilo sta, treba to sada da mi kazete.

- Nema nista. Ne treba da ides. Sarajevo je umrlo.
- Nemojte tako...
- Da, da, taj grad je mrtav, sve je unisteno.
- Ma ne. Pocela je obnova, rekonstrukcija, ...
- Ne govorim ja o zgradama, Ja govorim o drugom. Ja to dobro znam. To je bio moj grad. Drzao je vrata kola, vec potpuno otvorena, oborivsi pogled na svoje prste, staracke, mrsave, koji su ga sigurno mnogo boljeli. Manuel je sacekao da prodje nekoliko trenutaka, pa da proba da sazna nesto vise, prije nego sto on ode.

- O cemu Vi onda govorite?
- Ne postavljaj mi vise ta pitanja ! Ne mozes ti to razumjeti. Pogledaj oko sebe. Tvoj zivot je ovdje, a i moj. Nema potrebe da brines tudju brigu.
- Ne mislite Vi to tako.
- Dodji sutra, sa vremenom, pa ce mo pricati.

Yashar se udaljivao brzim koracima, potom je posvetio svu svoju paznju kontejnerima za smece, da ih udalji malo od ulaza, mada nisu ometali prolaz. Manuel

ga je posmatrao. Nije ni o čemu razmišljao, njegovi pokreti su mu dopirali do svijesti, a da im nije pridavao neko posebno značenje. Pustiti stvari da teku svojim tokom, bez preranih odluka, neka vrijeme učini svoje, bez brzopletih zaključaka, ne rizikujući da površinske konstrukcije dovedu do pogresnog mišljenja o nekome ili o nečemu. Pustiti da vrijeme učini svoje, pustiti da djeluju one koji to hoće, koji to moraju ili samo žele, sačekati pogodan trenutak, zgodnu priliku, svjetlost na kraju tunela. Manuel se uvijek trudio da tako postupa. Mnoge godine su prošle od tih davnih vremena kada je na koljenima morao čekati do pola noći, da bi se oslobodio i prisao nekom drugom starcu, koji je isto tako bio izgubljen u ovom novom svijetu.

GLAVA 6

Manuel je napustio Nouméu, kao što je i bilo predviđeno, nedjelju dana nakon onog telefonskog razgovora sa Sarajevom. Sudski proces još nije bio završen. Sudjenje je bilo prekinuto nakon što je jednom od članova porote doslo tesko u sred procesa. Stvari su se zakomplikovale, još na onoj vrućini, niko nije mislio na to da se ponudi čaša vode porotnicima! Dodatna sedmica isčekivanja za Daniela M... . Manuel je otisao i direktor mu je odobrio tri nedjelje odmora. Imao je pravo samo na nedjelju dana, međutim zamolio ga je, objasnio mu da se radi o izuzetno važnom putovanju, nekoj vrsti hodocasca, bez obzira što nije upotrijebio tu riječ, uspio ga je ubijediti da mu odobri dvije dodatne sedmice, koje će ipak biti odbijene od njegovog budućeg godišnjeg odmora. Prvog novembra Manuel je bio u avionu od Marseilla prema Münchenu. U svom notesu, koji je ponio sa sobom da zapisuje troškove, datume, adrese i sl. zapisao je :

« Prvi novembar, u avionu od Marseilla prema Münchenu, na putu za Sarajevo. U početku, nalazim se iznad mora oblaka. Ta rasprostranjena i naduvena bjelina, ispresijecana provalijama i jarugama, ostaje mirna i spokojna, avion kao da lebdi i ne mije se niti jedan jedini milimetar. Treba zacrtati opseg, naci orijentire, gledati ih kako nestaju jedan za drugim, da bi čovjek bio ustanovio da ide naprijed bijelu bezgranicnost. Ovo mi može donijeti neophodni mir, da mi pomogne da razumijem život u što sirom smislu, ovo putovanje, na stranu sve nepravde, omogućiti će mi da dosegnem, ako ne odgovor, a ono bar jednu riječ, koja bila eho na sva ova moja preispitivanja.

Poema od K. Issa mi prolazi kroz glavu:

« *Ja sam ovdje*

Jednostavno

Na snijegu koji pada ».

Toliko sam je ponavljao, da sam je mogao vidjeti ispisanu na naslonu sjedista ispred mene. Iza nje sam se sklonio, porinut u bezgranicnost planina i glečera. Izgubio sam orijentaciju o vremenu, tako da nisam znao šta ja radim u ovom avionu.

Putujem da vidim svoju familiju, a mnogo mi je zao što sam sâm. Toliko bih te volio imati pored mene, Camille, na ulazu u potpuno novu aerodromsku zgradu, Medjunarodnog Aerodroma Sarajevo. Ko ga je napravio? Nijemci, ili možda Evropska Unija. Nema ništa zajednickog sa onim starim aerodromom kojeg sam ja znao. Upinjao sam se, koncentrirao, ali nijedna slika nije izbijala na vidjelo. Hoće li biti puno putnika sa mnom? Vise sletno-uzletnih pista, brojni hangari, prodavnice sveg i svacega, portreti Marsala Tita? Policijske kontrole, trebalo bi bar nečega da se sjetim, ali nema ništa od svega toga. Ja te trebam, a ti nisi tu, nisam umio da te povedem sa sobom. Nije bilo tesko insistirati, ali ja se nisam usudio! zasto? Nisam htio da ti namećem da prisustvujes svim tim susretima, za tebe bi to bila sve nova

poznanstva. Cini mi se da si mi jedanput rekla da nisi spremna na to. Nouméa te zadržala. Ja sam već jedanput dolazio ; To je bio sasvim drugi svijet, pričao sam ti, i tada prije dvadeset pet godina bio sam sâm, naravno mnogo prije rata, prije Titove smrti, prije krvavog raspada komunističke federacije. Druge Jugoslavije.

Oblaci su nestali, trebalo bi da smo negdje iznad mora, možda letimo duž Azurne obale ili iznad nekog mediteranskog otoka, nisam siguran, ne poznajem baš najbolje geografiju ovog dijela Fancuske. Koga ću prvo vidjeti ? Nyazza, Almu, Azru, vjerovatnije Serifu i Osmana. Nadao sam se da ću uzeti taksi sa aerodromu do Marindvora. Da li ima taksija ? Naravno, kao svugdje, kao i prije, vidjećemo koja je vrsta automobila sada aktuelna. U kolima, nadam se da bi taksista bio sutljiv, da neće pričati puno, imao bih vremena da pustim tisini da mi pomogne ući u Sarajevo pustajući ga da mi dopre do svijesti i udje pod kožu – ostavio bih prozor otvoren, bez obzira što je vjetar hladan i često je hladnije nego bilo gdje u Francuskoj – činjenica da sam napokon tu. U stvari saznajem da će mo uskoro biti iznad Milana. Tek Milano. Napustamo more i počinjemo letiti iznad planina. Znam da oko Sarajeva ima planina, puno planina, čija imena sada nisam u stanju da izgovorim. Nisam upamtio sve ono što sam mogao naučiti. Boravio sam tu kao da sam boravio na Hladnoj Planini, to mora da je tako bilo. Avionski prozorčić je postavljen malo previsoko i ja moram da se savijem kako bih primijetio dio nekog vrha, koji se pojavio iznad mora oblaka potpuno bijel od snijega. Alpe. Na trenutke tesko je razlikovati jedne od drugih, do trenutka kada linija tamne mase naznači neku jako strmu padinu, u stvari stijene koje je nemoguće prekriti snijegom. Rupe u toj masi vodene pare, me vraćaju u centar neke druge doline, uske i vijugave. Ne vidim nijedan gorski potok, previse sam visoko, ali oni su to – sigurno. Sa mog prozorčića lako je razlikovati doline koje se spajaju, razdvajaju, stvarajući perfektnu mrežu komunikacija i saveza, bez ikakve svrhe.

Uzletili smo iz Münchena prije preko pola sata, ja još ne vidim tlo. Bosna, Jugoslavija, nije mi lako da se odlucim za jedno od ova dva imena. More oblaka je još uvijek tu. Oni prekrivaju Sarajevo, ali mi se spustamo, to mi buka u usima kaže. Ispod oblaka je grad, dvanaest je i dvadeset, vrijeme predviđeno za slijetanje. Avion je pun i mi probijamo bijelu masu stvorenu od oblaka. Nakon prostranih lednjaka i prostranih obradjenih polja, u okolini Münchena, neprebrojnih pravilno obradjenih parcela, prerija, malih, velikih, suma, kuća pravilno poredanih duž puta, zemljanih cesta, također neprebrojnih jaruga, napokon tamo u daljini, Sarajevo se brzo približava. Avion se spustio na zemlju i zaustavio se u roku de dva-tri minuta.

*« Minareti iz osamdeset treće
Centar Sarajeva
Da li su još uvijek tu ».*

Zlatan me čeka na aerodromu. Slabo ga znam, jer prilikom mog prvog dolaska vidio sam ga samo jedanput, mislim dva-tri sata. Nikad nisam zaboravio njegovo ime, lika se ne sjećam više. Bez obzira na sve to odmah smo se prepoznali - nakon toliko godina.

Evo me napokon u Sarajevu, a Yashar, šta ću mu ja ? Pogriješio je – skroz. On ima svoje razloge, ali to nisu moji razlozi. On se pravi kao da ga je uhvatila amnezija, kao da ON može zaboraviti svoju zemlju. Ne vjerujem, nemoguće ! Kad' se samo sjetim koliko puta nam je pričao o doživljajima iz svog najranijeg djetinjstva, dok je sa ostalom djecom, bosonog trčao oko kuće i po sumama u okolini očeve kuće u rodnom Gacku. Pa ta Milena, o kojoj ne želi da govori, a čije je ime ipak izgovorio.

Odlucio sam da saznam ko se krije iza tog imena. Nadam se da ce se oni tamo organizirati, pa da ga neko svako vece odveze kuci iz njegove kafane. Ne vjerujem da je u stanju otici sâm pjeske, bez obzira sto je to tako rekao. On voli da se hvali - hvalisavac. Legao sam spavati, opet zaleci sto nisi tu. To ti je zivot, rece mi Osman. Njega mnogo volim, stari partizan i komunista. Nikada ne skidajuci osmeh sa svoga lica, širokim pokretima pokazivao je pozicije cetnika - na strateskim pozicijama – naspram stare zgrade, koja datira jos iz doba Austro-Ugarske i u kojoj on zivi skoro sezdeset godina. Nemilosrdno su bombardirali stare stambene zgrade, a Dina gledajuci me svojim velikim ocima kaze : » Pitam se Zasto ? Zasto, ovu zgradu, zasto ovu ulicu, zasto ovaj nas grad ? Mora da je plan odavno bio spreman, mora da je napravljen odmah nakon Titove smrti, mozda cak i prije ?! Mi to ne mozemo znati ».

« Krv nije voda », rece mi Adnan, da bi mi objasnio, kako je to veliko, za njega, da dodjem ovdje i da se osjecam kao u svojoj kuci.

Manuel je pisao nastavio pisati obracajuci se svojoj zeni. Camille nije nikada bila u Sarajevu, ona poznaje samo jednog svog rodjaka, koji je na samom pocetku rata 1992 otisao u Toulouse. On nije izabrao da bude izbjeglica, jednostavno, kada je pocela opsada Sarajeva, on je bio van grada, sve je pokusao, ali nije mogao da se vrati svoj sopstveni grad. Znao je da je sve izgubio, posao, stan, namjestaj, slike, ... , sve do fotografskih albuma. Jednog dana, jedan od bivskih kolega mu je donio dva albuma u Francusku. Dok su pljackali, jedan za drugim stan u njegovoj zgradi, na jednom foto-albumu bacenom na pod, prepoznao je Slobodana. U tom trenutku, razumio je da je u stanu bivseg kolege i prijatelja, pokupio je sto je mogao diskretnije, da njegovi to vide. Potom, ... , zivot je nastavio da tece svojim tokom, ne obracajuci paznju na najdublje ljudske osjecaje. Danas, Slobodan zivi u svojoj maloj kuci u okolini Toulouse-a, i sigurno nije sretniji od mnogih njegovih.

« Volim te Camille. Tako mi nedostajes, kako bi bilo lijepo, toliko bi mi bilo vazno da si tu, da ti pricam, da ti kazem sta doživljavamo. Da nadjem put u lavirintu emocija koje su me osvojile. Znam kako ti umijes slusati i poznajem nase sutnje, nase prijateljstvo, koje toliko dugo traje. Sta sada radis ? Da li to sto te zadrzava u Nouméi je jos uvijek tako vazno ? Soba koju su mi pripremili je puna svacega, kako bi nam bilo lijepo ? Krevet je veliki, ja stanem u polovinu. Na drugoj polovini ostavio sam dio mojih stvari, imam osjecaj kao da sam izbjeglica, okruzen paketima i nekim drugim sitnicama.

Sutradan, vec za doruckom, Manuel je postavio pitanje o Mileni. Serifa i Osman su neodredjeni. Jedno za drugim odgovaraju na nekom neodredjeni nacin. Za svaku recenicu treba puno vremena, traze rijeci, ponavljajuci se, ubacujuci iznenada neke nerazumljive rijeci, završavajući svaku recenicu sa « *Razumir* », ili « Razumijes » ? kako bi to trebalo da zvuci.

- Ko je Milena ?
- Nema nikakve Milene u nasoj familiji.
- Osmane, hajde recite mi, koje Milena?
- Pitaj Serifu !
- Serifa, ko je Milena ?
- Nema nikak'e Milene !
- Ali, znam da postoji neka Milena.
- Otkud ti to znas ?
- Yashar.
- Yashar prica gluposti.

- Ne bas uvijek.
- Da, da. Znam ja njega. To mi je brat.
- Serifa, Yashar mi je pricao o nekoj Mileni i hocu da znam ko je ta zena ?
- Zasto ?
- Ne znam. Cini mi se da se radi o nekome ko mu je veoma vazan.
- Za tebe bi bilo bolje da je zaboravis.
- Znaci da znate o kome se radi.
- Zaboravila sam. Puno je vremena proslo. To se njegove stvari ! Tebe se to ne tice ! Nikad nam nije rekao punu istinu. Nama, sestrama.
- I onda ... ?
- Nista ja ne znam ! Zaboravila sam. Sacekaj Nyazza, on ce ti reci.

Manuel se pitao da li je uznemirio ili pak povrijedio ovo dvoje staraca pricajuci o Mileni. Ako je to i bilo tako, ovo dvoje to nije nicim pokazalo ; Osman se udubio u svoja stara partizanska sjecanja, sa zadovoljstvom je znao pricati o crnogorskim planinama. Serifa je vec spremala veceru, punjene paprike i sirnica. Predvece, Nyazz je dosao. Manuel nije imao namjeru da ga ispituje, Nyazz je zelio da mu pokaze grad. Ono sto je od njega ostalo, ono sto je obnovljeno, groblja, rusevine Vijecnice. Brda i planine koji opasavaju grad su postali zidovi koji opasavaju groblje, sto je i bilo Sarajevo tokom te cetiri godine. U okviru tih zidina bilo je deset hiljada mrtvih ili tacnije receno deset hiljada ubistava, to je blize stini. Ne moze se porediti pogibija u saobracajnoj nesreci, sa ubijenim civilom, odabranim nasumice, dok je odlazio na posao. Nije tu bilo rata, niti bitke, jednostavna ubistva, unaprijed pripremljena, organizirana, programirana, metodski sprovedena, sa namjerom da prouzrokuje ranjavanje, nanese bol i kao vrhuski cilj : zada smrt. Fizicka smrt pojedinca, u prvo vrijeme, individualna smrt sto vise stanovnika, kako bi nakon toga dosla moralna smrt, defetizam, odlazak, napustanje koje prouzrokuje nestanak istorije, izumiranje citavog grada, kraj hiljadugodisnje price.

Svi su oni spavali u svojim kovcezima, spavali su vec dvanaest godina, a da niko od njih toga nije bio svjestan. Nisu to mogli vjerovati, dobrovoljno su ostali slijepi, vjerovali su u ljubav, vjerovali su u ljepotu, u istoriju, u prijateljstvo, u rad, u ekonomiju, u sport, vjerovali su u feste i u alkohol, vjerovali su nocne barove i neprebrojne kafice nanizane jedan pored drugoga, odmah tu pored dzamija, crkvi i sinagoga, vjerovali su u Bascarsiju, vjerovali su u Miljacku i Gavrila Principa, vjerovali su u Olimpijske Igre, vjerovali su u Zdravka Colica i Bijelo Dugme, u Radomira Tocka u rok i bluz, vjerovali su u Italiju - tu odmah preko puta i njene otvorene granice, vjerovali su u Jadransko more i u Trst i ponekad u Tita, vjerovali su da su planine dovoljno visoke da ih zastite od svih rasistickih mrznji, vjerovali su da je su davno svrsili sa nacizmom, vjerovali su u sami sebe, vjerovali su da je dovoljno voljeti i biti voljen kada se ima dvadeset godina, jer oni koji ce umrijeti i oni koji su nanosili smrt, imali su po dvadeset godina. Suada Dilberovic je imala dvadeset godina. Vjerovali su u Ameriku, u Francusku, vjerovali su da je svima bilo jasno da su oni evropljani i da je u Evropi barbarstvo nepovratno nestalo sa nacizmom, vjerovali su u prijateljstvo Srbije, vjerovali su u obrazovanje, u slikarstvo, u literaturu, u umjetnost u svim njenim oblicima, vjerovali su u u svoje rodjake iz Australije i sa Novog Zelanda, vjerovali su u medjunarodne konferencije, u Nobelovu Nagradu, u Ivu Andrica, u Pasternika u Velikog brata iz Moskve ; vjerovali su da ce razum nadvladati, vjerovali su u dva miliona mijesanih brakova, svi su oni bar jedanputa u zivotu voljeli mladu srpkinju, mladu hrvaticu, mladu muslimanku ili nekog mladog srbina, ili hrvata ili pak muslimana, vjerovali su da ce upravo ta ljubav

sprijeciti svakoga da uzme pusku i da puca. Vjerovali su da je rat u Sloveniji i rat u Hrvatskoj bili dovoljni, da bi se neizbježni raspad završio bez dodatne krvi, vjerovali su da ekonomija nije najvažnija, vjerovali su da je politika bila u službi pravde i istine, nisu gajili iluzije u politicare, ali su vjerovali da će njihova brojnost sve nadglasati. Vjerovali su da pop-muzika nema granica, vjerovali su da će sistematsko rusenje dječije bolnice biti više nego nepodnošljiva za prijateljske države, isto tako su vjerovali da stadion pretvoren u groblje je nešto nepodnošljivo, vjerovali su da je biblioteka svetinja i da dodirnuti svetinju će navući mržnju citavog svijeta. Vjerovali su da će vojničke konzerve, stare preko pedeset godina, jesti svega nekoliko dana, vjerovali su da će onima odozgo nestati municije, bez obzira što su znali da je sva titova armija u njihovim rukama, vjerovali su da će izlasci na ulice svako veće pokazati citavom svijetu da se može mirno živjeti, različiti i zajedno u Sarajevu, vjerovali su da su dovoljno rekli NE ratu, vjerovali su da će deset hiljada stanovnika na ulicama uticati na politicare, vjerovali su u željezničke pruge i aerodrome, vjerovali su u telefone i televiziju, vjerovali su u hotel Bristol, vjerovali su da činjenica, da svi školovani evropljani znaju za Sarajevo kao mjesto gdje je otpočeo prvi svjetski rat, biti dovoljna da ućuti topove, vjerovali su u Volkswagen, vjerovali su u tvornicu gdje je radilo osam hiljada radnika i u dvije hiljade novih Golfova, nisu vjerovali da će cetnici čekati da automobili budu spremni za isporuku, pa da otpocnu sa opsadom grada i uzmu plijen, vjerovali su da su Beyrouth, Liban i Dubrovnik bili dovoljni, vjerovali su da za mandate nisu najvažnije pare, vjerovali su da će se citav svijet dicit da kaže STOP, vjerovali su, da će barem Europa odmah reagovati, vjerovali su da će prvo bombardovanje biti i pisljednje, vjerovali su u Mitterand-a, vjerovali su da će davanjem njegovog imena ulicama i bolnici, odati počast casnom covjeku, vjerovali su da o njemu imaju pogresno misljenje, vjerovali su da će NATO bombardovati artiljeriju koja je opsjela grad, nisu vjerovali da cetnici vjeruju da će opsada trajati svega tri sedmice, nisu vjerovali da će nakon tri sedmice opsade svi bjezati iz grada, predajuci tako kljućeve grada cetnicama, Vjerovali su da nikada neće otici, vjerovali su da će ga se sjetiti svi koji su voljeli Sarajavo, vjerovali su da će oni milioni turista koji su bar jednom prošli pored rijeke, se dicit kao jedan i reci STOP, vjerovali su da će sefovi država cuti svoje gradjane kako kazu « spasite Sarajevo », vjerovali su da CNN i da svi CNN-i ovoga svijeta imaju stvarnu moc, vjerovali su da zabavni program koji slijedi odmah nakon slika razrusenog grada, ne može zaboraviti barbarstvo. Vjerovali su da će svi skijasi, hokejasi i klizaci, svi oni koji su bar jedanput bili u Sarajevu, se dicit i reci STOP, vjerovali su, da kada se to desi, da će natjerati njihove vlade da reaguju. Vjerovali su da nema sitnih racunica u deytonskim pregovorima, vjerovali su da svi kosarkasi i fudbaleri vole Bosnu, Sarajevo i Zelju, da će ta ljubav uticati na sefove država, vjerovali su da su dva sata avionom dovoljna da zblize ljude i srca, vjerovali su u blizinu Pariza i Rima i da je parizanima i rimljanima nepodnošljiva buka topova i zvizduci metaka koji odskacu po kaldrmi, nakon sto je mozda neki probusio tacnu ispod male soljice za kafu, vjerovali su da će zbog te nepodnošljive buke parizani i rimljani reci : « Stanite ! Ovog trenutka stanite ! » vjerovali su da je vazila jednacina : « Sarajlija = Gradjanin », vjerovali su da « I am a berliner » treba da se adaptira i da postane « Ja sam sarajlija ». Nisu vjerovali da će Trebevic postati omiljeni polozej ubica. Vjerovali su u sebe i u svoje Sarajevo. Nista oni nisu vidjeli od onog sto im se sprema, ostali su slijepi, zbog ljubavi i vjere u covjeka. Izdržali su cetiri godine u jadu i cemeru. Zima kao i svakodnevna smrt koja nailazi kad hoće i gdje hoće, slijedeci trenutno raspolozenje nekog snajperiste i njegove trenutne prohtjeve, da pogodi konobaricu koja radi u basti, sa poslužavnikom punih malih soljica za kafu ili, priije

da je zaplasi nego da je ubije, da je zastrasi, i time pokaze svoju snagu - sebi, a njoj - njenu nemoc, ili mozda da jednostavno pogodi u soljicu sa kafom. Izdržali su : Zlatan, Fakan, Bescha, Nada kao i svi ostali iz Manuelove mnogobrojne familije, koja je istovremeno i Jasarova familija, koji je uvijek odbijajao, odbijao do kraja svog zivota, da se tamo vrati, kao i sve ostale familije, hiljade ostalih sarajevskih familija, bez lica i imena, jednostavne cifre, ali samo za one koji imaju minimum savjesti i razuma, za one koji se ne ogledaju u crnom talogu kafe ili u casici alkohola, koji znaju da su cifre samo najbrzi nacin da se nabroji hiljade imena. Izdržali su suceljavajući se sa medjunarodnim misijama, simpozijima, deklaracijama, dobrim i onim drugim namjerama, humanitarnim konvojima, manjkom konvoja oruzja - kada su nakon nekoliko mjeseci shvatili dan su im oni najpreciji. Ostali su, nisu otisli i izdržali su do kraja. Danas, Sarajevo opet ima struju i vodu dvadeset cetiri sata dnevno, opsada grada je skinuta, opsada koju je tzv « Veliki drzavnik » dosao da negira prvih mjeseci. Grad pred Manuelovim ocima sada ima ukus sreće, to vise nije grad u kojem vlada strah. Sada sarajlije opet mogu gledati prema Trebevicu bez straha i mrznje.

Nyazz pokusava da sakrije svoje ogorcenje, pokusava da bude nepristrasan i hladnokrvan, dok pokazuje položaje artiljerije, i opisuje gdje su snajperisti najvise ciljali sa zgrada u rukama cetnika. Nyazz se previse napatilo, u svom svom bicu, u srcu, a narocito u dusi, kad bi samo ona mogla biti neosjetljiva masina - mehanicka i proracunata. Kad bi bilo moguće da dusa bude samo prvi korak, prva etapa sazaljenja, da nije ni kraj ni svrsetak, jednostavno kljuc koji otvara vrata srca. Ne, on nije mogao da razumije, nije mogao da prihvati. Njegovi najbolji prijatelji su bili srbi, od najranijeg djetinjstva. Tokom citavog svog zivota, pored porodice, brace i sestara i rodjaka imao je jos samo prijatelje - a oni su svi bili srbi. Jednog jutra ih je nedostajalo nekoliko, to je bilo sutradan nakon pocetka opsade. Jos nije bilo poginulih u gradu, a oni su vec bili otisli, oni su postali Cetnici ! Nyazz nije razumio, nije mogao da prihvati, da je zivot tako htio. Njegovo lice ce vjecito pokazivati tu tugu, koja je nastala onog trena, kada je shvatio zasto nema nekolicine njegovih prijatelja, tugu koja se ocrtava na njemu u toj mjeri da je postala kao neki novi organ, neki novi hormon, hormon tuge, toliko jak da se ocituje na licu i po citavom tijelu, u ocima i pogledu, u gestu dok rukom dodiruje zid ili neki kamen iduci pored Manuela od Vijecnice do ostataka hotela Evropa. Nijaz nikada nije mogao da prihvati, ali mora da zivi. On sada, jednostavno zivotari, izmedju svoga ljekarskog posla i svoje porodice. Navece dodje kuci, pomogne djeci oko zadace, gleda televiziju, malo diskutuje sa Azrom i Nejrom. Nyazz, onaj bekrija, on koji je u drustvu sa Azrom, uvijek sa svojom Azrom, proveo neprebrojne noci po bascarsijskim kaficama, zatvarao kafane, sada vise skoro da ne izlazi. Stalno je u kuci i uvijek spreman da pomogne nekome od mnogobrojne familije. Kada je Naada slomila nogu i bila sama u svom stanu, odmah je njega nazvala, sigurna da ce biti tu za nekoliko minuta.

Nyazz nije nista govorio o Mileni, jednostavno jer mu Manuel nije postavio nijedno pitanje. Manuel je imao je osjecaj da bi bilo deplasirano da ispituje rodjaka o Yasharovoju proslosti, da bi to bila kao uvreda u odnosu na blisku proslost, po kojoj njih dvojica upravo koracaju, stavljajući stopala po krvavim tragovima, ovjekovjecenim na trotoaru pored trznice.

Nyazz je htio saznati kako Manuel zivi u Nouméi.

- Kako ti zivis tamo, u Nouméi ? Nije isto k'o u Francuskoj, zar ne ?

- Ne, nije k'o u Francuskoj, ali zivim otprilike kao ti ; Pos'o, djeca, Camille, Yashar, cesto mu pomazemo, nista narocito.

- Zasto tvoja zena nije dosla ?
- Nije mogla, stvarno nije mogla da se organizuje, mnogo sam zelio da i ona dodje, ali nije mogla. Onda, tu je i Yashar, nismo mogli da ga ostavimo samog.
- Ali, kako se tamo zivi ? Tamo nisu ista godisnja doba, kao ovdje ? Sada je veoma toplo, zar ne ? Postavljao je pitanja, raspitivao se o uslovima zivota, koji nemaju neceg puno zajednickog s njim, a i nije bilo od neke velike vaznosti. Kao ni ni odgovori. Jednostavno, Nyazz je zelio da bude zajedno sa Manuelom, nije bilo vazno o cemu su govorili. Sjedili su na ivici fontane, u cijem je centru bio neki veliki kamen. Miris kafe i cevapa stvorio je neku egzoticnu atmosferu, za koju Manuel u opste nije ocekivao da ce dozivjeti.
- Tvoja zemlja Manuel, tamo je tvoja zemlja ?
- Da, bez sumlje. Malo tamo, malo ovamo, jedna noga tamo, jedna ovamo, hodam po Zemlji. Tako osjecam da sam dio svijeta. Volim tako. Kosmos, kao jedina granica, kontineti kao stijene po kojima prekoracavamo rijeku a da se ne pokvasimo, preskacuci sa jedne planine na drugu... .
- Dobro, rece Nyazz, a sada Manuel, idemo da jedemo, nas dvojica, sami.

GLAVA 7

- Camille, ?! A ti si danas dosla po mene?
- Da, iznenadjenje ?
- Dobila si instrukcije od muza ?
- Ma ne ! Nisu to nikakve instrukcije.

Vlasnik kafane se priblizavao malom stolu, sporo je koracao, gledao je u Camille prosto je skidajuci pogledom. Ona je osjecala taj njegov pogled na sebi. Yashar je primijetio taj pogled, ali se napravio da ne obraca paznju na to. Duboko u njemu je kljucalo, davno zaboravljena zestina je nastojala da izadje na povrstinu. Kada su mu se oci zaustavile na pogledu i kada ta unutrašnja zestina samo sto nije izbila iz njega, i ako je on sada pusti da eksplodira, naci ce se u jednom koraku ispred debelog vlasnika kafane i pokusati da ga udari. E, upravo zbog toga se pravio da nije primijetio taj pogled, pustio je da se ponovo uspava, duboko u njemu, u najdubljoj jazbini njega samog, koju je odbijao da posjeti, zestina koju je probudio bezobrazluk ovog debeljka. Nista ne smije izaci iz te jazbine. Odavno nista nije ni izaslo, vec decenijama, od doba kada je sve bilo dozvoljeno, od doba kada je zakon bio na strani jacega, kada je sve bilo dozvoljeno, uvijek, ali uvijek protiv zakona. Ta jazbina je blindirana kasa, koja ako ne dozvoljava da nista iz nje izadje, ali ona ne cuva bas sve tajne. Yashar je sakrio mnoge tajne u toj svojoj jazbini, koje nikada nije mogao zaboraviti, a i kada je mislio da je neke od njih zaboravio, one su se opet pojavljivale negdje drugdje u njemu.

- Hocete le nesto popiti G-djo ?
- Hoces li kafu Camille ?
- U redu, kafu.

Debeljko se udaljio. Niko nije ni rijeci prozborio. On se vrati sa kafom u dzezvi, sa dvije soljice, opet se udaljio bez ijedne rijeci niti da je koga pogledao.

- Ovo je jedino mjesto u Nouméi gdje sluze kafu u dzezvi.
- Jedina kafana oko luke, rece Camille, inace i drugdje sluze kafu u dzezvi.
- Ja samo ovdje dolazim. Ali nedostaje casa hladne vode.
- Znam. Isto tako nedostaje i cigareta, ali nas dvoje ne pusimo, zar ne ?
- Camille, tvoj muz, zasto je on tamo otisao ?
- Zasto ne kazete Sarajevo, Vi ste tu rodjeni - ne !?
- Tu sam rodjen, ali sam tu i umro.
- Mislim da to ne mogu bas u potpunosti razumjeti. Ali kafa, kafa je odlicna.
- Ko zna, zena moze puno vise nego muskarac.
- Rekao mi je da pricate price nekom djecaku, invalidu, je li to tacno? On Vas mnogo voli, znate?

- Ti moras uvijek vjerovati svome covjeku.
- Ja mu vjerujem, Yashare, to ja samo onako kazem. Onda, je li tacno za price koje izmisljate ?
- Da tacno je.
- I Vi ih naucite na pamet ! Sto ih, jednostavno, ne procitate ?
- Mrzim citati na glas. Imas li vremena ? Hoces li jos jednu kafu ?
- Da ; Ne zuri mi se, a ni Vama mislim, ima jos kafe u dzezvi.
- Slusaj.

Nekol'ko je dana proslo, onda dva, onda prodjose tri dana, mozda cetiri dana, ne znam uopste koliko dana, u svakom slucaju, nekoliko dana. U opste nemam namjeru da naprezem mozak, koliko je to tacno dana proslo.../...

- Cudna neka prica. Imam osjecaj da nema ni glave ni repa.
- Samo ti slusaj.
- I Vi mislite da se to njemu svidja ?
- On je puno slobodniji nego i ti i ja, ako mu se ne svidja, on mi to odmah kaze.
- Ta prica je vise za njega ili za Vas.
- Sta ti znas ? Mozda je vise radi njega, nego radi mene. Ne zaboravi, ja je za djecaka pravim.
- Samo mi tako izgleda. Zenska intuicija, vjerujete li Vi u to ?
- Ne. To nije to gdje si ti jaca nego tvoj muz.
- Pa u cemu, onda?
- Kasnije. Neki drugi put !
- Zasto ne bas sad ? Ovdje nam je lijepo, cak ni gazda ne dolazi da nam zanovijeta.
- Kasnije, Hocu sad da idem.
- A taj brod ? Vi u to stvarno vjerujete ?
- Sto si ti radoznala. A ti, vjerujes li ti da je moja proslost ovdje?
- Ne mogu ja na to odgovoriti. Jedino Vi znate odgovor.
- Kad' ti ja kazem da ce taj brod doci po mene, onda ce to tako biti. To nije iluzija koju ja vidim na dnu case, kada se napijem ; Ja to vidim, to je u mojoj proslosti. Ja imam jos puno toga da uradim, ostrva da posjetim, da vidim ljude, mirise da udisem, da povratim ukus. Ti ne znas koliko ljude me ocekuje, koji znaju da cu doci da ih posjetim i da ostanem sa njima – zauvijek. Trebalo bi mi citavo popodne da ti nabrojim imena mojih prijatelja na ostrvima. Trebalo bi, jedanput da ti ispricam sta smo mi sve napravili, sta mi jos mislimo izgraditi. To je ogromno, ne mogu ja sve to stici, ali oni ce mi pomoci, i onda kada vise ne budem s njima, to ce biti kraj. Trebalo bi da vam to jednom ispricam, tebi i tvom muzu, sta smo mi sve do sada uradili, kako bi bilo jos vise povjerenja i ljubavi medju nama trojema. Vama je potrebna materijalna kompenzacija. Mozda. A Mozda i nije, za mir u mojoj dusi.
- Ostalo je malo rakije na dnu jedne od casica, koje su se jos uvijek stajale na stolu, uzeo ju je, i ispraznio zabacujuci glavu jako unazad. Izgledalo je kao da je nasao neku novu snagu, ili je jednostavno htio da izgleda vise nego sto je stvarno bilo, pred Camille.
- Vidis, ja imam jos mnogo toga da uradim, i puno razloga da vjerujem da ce brod doci po mene. Ja sam spreman, moj ruksak je spreman. Spreman za plovidbu. Hodi, Manuel ce doci sa mnom.
- Na Vasem mjestu, ja ne bih bila tako sigurna.
- E onda, cu ici sam.

- Yashare, recite mi, prica, ona od malocas, to ste vi... ?

- Kasnije, Nije vazno. Vazno je da me mali slusa i da je zadovoljan. Da, da, ja jos uvijek mogu da volim. Pored vas dvoje, naravno.

- Kada su izašli iz kafane, luka je već odavno prestala sa radom, pijaca je već duže vremena bila zatvorena i nije bilo nikoga u okolini. Camille je htjela malo da se proseta pored dokova. Zaustavila se na ivici jednog doka, dva metra iznad vode. Camille je pokušala da zamisli scenu : Neka brodica pristaje, ukotvljava se za ovaj dok, neki čovjek izlazi, upućuje se prema kafani, pita da li je Yashar tu, Yashar je bio tu, čovjek je uzeo njegov ruksak i obadvojica su se uputili prema brodici. To bi mogao biti jedrenjak, ili možda ladjica. Odmah se ukrcavaju. U roku od pet minuta jedra su već rasirena i više ništa ne zadržava Yashara ovdje ; Bio bi u pravu, bez obzira što mu niko nie vjerovao. Kakva pobjeda ljubavi i povjerenja ?! Njegova ostrva i prošlost ga očekuju, a ova bijela ladja će ga tamo odvesti. Tako jako je mislila na to, tako jako je zamisljala tu bijelu ladju, da ju je skoro vidjela kako pristaje tu, naspram nje. Lagano joj se približavala, kao u usporenom filmu. Camille je zamisljala kako bi bilo lijepo ploviti tamo gdje ti se prohtije, bez pravca i cilja, bez zurbe, tamo gdje ti je volja, gdje te vjetar odnese, sa nekim neodređenim ciljem u glavi, bez hitnje i ugovorenih termina, i napokon jednog dana, se nadjes na zeljenom mjestu. Ta sigurnost, je to putovanje učinila još poželjnijim. Jedrenjak se približavao, sva jedra sirom rasirena, nije se čuo nikakav zvuk, niti motora niti icega drugog', lagano joj se približavao, odmah tu pored nje. Yashar ju je nježno prihvatio pod ruku, rekavši joj da se malo pomjeri kako bi se ribarska barka mogla primaci i baciti sidro na tom vezu.

Yashar je držao Camille pod ruku, koracali su duž dokova, prošli su vezove rezervisane za ribarske brodice, da bi stigli do vezova za jahte. Sporo su koracali, Yashar je već bio u godinama, vrlo brzo bi mu noge postale teske, vlažnost je sigurno svakom njegovom koraku dodavala novu dozu bola, ali on to ne bi priznao ni za šta na ovom svijetu. Volio je ovakve trenutke, ovu setnju bez određenog cilja, ovaj miris nastupajuće oseke, lagani povjetarac koji je nanosio kapi morske vode. Već nekoliko puta bio je na ivici da počne pričati o Mileni, sa Camille. samo izgovoriti prvu riječ, izgovoriti njeno ime, nakon toga pustiti riječi da se nadovezuju jedna na drugu. Eto, i ovog puta se uzdržao, znajući da nema ništa određeno da kaže. Ništa određeno o toj ženi, reci ovoj ženi, pored sebe. Htio je da se povjeri Camille, osjećao je da ga ona može razumjeti, razumjeti taj dio njegovog života, a da postavi samo neophodni minimum pitanja. Kad' bi samo imao snage, isao bi do kraja i ispricao bi joj na šta ga je natjerala ta zaslijepljujuća ljubav; da kaže i da uradi. Ali, bez obzira na potrebu da govori, kao i povjerenje koje mu je ulivala Camille, jednostavno, nije mogao da prevali preko usana prvu riječ. Sve je to bilo tako daleko, tako duboko zakopano u sjećanjima. Ako je već htio da joj priča, trebalo bi da prvo to sam sebi isprica – u samoci. Ipak, nikada nije bio tako blizu, kao u ovom trenutku. Možda je tome doprinio osjećaj da su se udaljili od realnosti, da su usli u neki drugi svijet, gdje nositi svakodnevnu masku nema ni cilja ni svrhe. Reakcija Camille na izmisljenu priču za bolesnog dječaka, potvrđivala je njeovo mišljenje da bi u njoj nasao pravog sagovornika, ali,..., ali trebalo je prvo da sam sebi prizna, nasamo izgovori sve te riječi, recenice koje bi strgnule tu masku, koju nosi toliko godina. Yashar je bio daleko od toga. Jos nije bio spreman.

Stigavši do kraja nasipa, okrenuli su se krenuli natrag. Obadvoje su zazalili što su se morali vratiti istim putem, proci pored istih jahti, sresti iste ljude, na trenutke uhvatiti odlomke iz istih razgovora o kojima nisu ništa razumjeli, ni ti su se trudili da šta razumiju. Carolija je prosla, Yashar je počeo vidljivo vuci nogu, Camille je zalila zbog svoje neopreznosti da se parkira tako daleko. Ona više nije mogla ubrzati

korak, on isto tako, jedino što su željeli je da se sjednu u ta kola i da napuste ovaj predio, koji im je, oni su to shvatili tek sada, je postao tako stran. Yasharov svijet se ograničavao na kafanu, njegovu zgradu, gdje je živio i bolesni dječak – njegov prijatelj. Svaki korak ga je još više utvrđivao u njegovom uvjerenju. Dosló je vrijeme da se sve ovo napusti.